

HAYATIN KALBİ CAMİLER

Meral GÜNEL

İstanbul Maltepe Vaizi

Vahyin ilk günlerinden itibaren namazların elden geldiğince toplu hâlde kılınması, inananlarda ortak duygu ve şuurun gelişmesi için ne kadar gerekli idiyse bugün de parçalanmış zihinlerimizi toparlamamız, bozulan gönül ayarlarımızı onarmamız için cemaatle namaz o kadar gereklidir.

Camiler bir mekâna vurulan İslam mührüdür. Bir yere ordu ya da akıncı birliği göndermek istediğinde orada mescit görür ya da ezan işitilirse kimseye saldırlmaması talimatını veren Hz. Peygamber (Ebu Davud, Cihad, 91.) “Bir kimsenin mescitlere gelip gitmeyi alışkanlık edindiğini görürseniz onun imanına şahit olun.” (Tirmizi, İman, 8.) hadisiyle de mekân ve aidiyet ilişkisini vurgular. Demek ki cami İslam toplumu açısından bir mabet olmaktan fazlasıdır.

Mekke yönetiminin ağır baskısı altında var olma mücadelesi verilirken yapı olarak bir mescit inşa edilememiş olsa da Erkam'ın evi, o günkü Müslümanlar için birbirlerinden kuvvet alacakları merkez olmuştu. Aralarında ideal ve inanç birliği olanlara varlıklarını koruyabilmek için fiziki alt yapının yetersiz olduğu durumlarda yapılabilecekler konusunda önemli mesaj verir bu uygulama: Mescit (mekân) inşa edilebilecek toplum, nitelik ve nicelik yeterliliğini kazanana kadar mescit inşa ve imarına inanan insanları yetiştirmek...

Efendimizin Medine'de inşa ettirdiği Mescid-i Nebevi ile mabet, hayatın merkezine yerleşmiş, idare, eğitim ve öğretim merkezi gibi değişik amaçlar için kullanılmışsa da asli fonksiyonu olan ibadetgâh oluşunu hiçbir zaman kaybetmemiştir. Bünyesinde topladığı hizmetler giderek mescidin kapasitesini aşınca külliyeler doğmuş, böylece mescit, birçok müessesenin kendisinden kaynaklandığı bir ana müessese olmuştur.

İslami hayatın merkezini ubudiyet oluşturur. Tevhit inancının toplum ve şehir anlayışına yansımaları, kulluk merkezli insanların, insan merkezli camilerin, cami merkezli şehirlerin ortaya çıkmasına, İslam medeniyetinin bu minvalde şekillenmesine vesile olmuştur. İslam cemiyetinde hayat, cami ekseninde deveran eder. Kanın kalpte toplanıp temizlenerek tekrar vücuda dağılması gibi camiler, toplumu kendi bünyesinde arındırarak tekrar hayatın içine gönderir.

Camilerin imarı

“Allah'ın mescitlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâti veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder...” (Tevbe, 9/18.) ayetini yukarıda bahsettiğimiz, mekânla insan arasında son derece dinamik bir etkileşim olduğu bilgisiyle okuduğumuzda rahatlıkla mescitlerin imarının görünen ve görünmeyen iki cephesi olduğunu söyleyebiliriz: Mekânla ilgili olarak, mabetlerin fiziki inşası, bakımı ve korunması, insanla ilgili olarak da din görevlileri ve cemaatin yetiştirilmesi mescitlerin imarı için olmazsa olmazdır. Ayet bize aynı zamanda “Mescitlerin fiziki imarı esastır, evet, ancak bu imarı gerçekleştirecek kişiler öncelikle dinin şearine gönülden bağlı kişiler olmalıdır.” mesajını da verir. Zihni, bedeni ve ruhuyla kendini imar edemeyenler hangi binayı mamur edebilir ki? Kur'an'ın ifadesiyle insanlar için sığınak, güvenli bir liman (Bakara, 2/125.), insanlık için diriliş merkezleri (Maide, 5/97.), tüm varlıklar için çok üretken bir üs ve rehber-

lik merkezleri (Âl-i İmran, 3/96.) olması gereken camileri öncelikle malayaninin mengenesinde sıkışan ruhumuz için şifa kılmanın yollarını bulmamız gerekiyor.

Cami ve çevresinin mimari düzenini oluşturanlar, camilerde görev yapan din görevlileri, camilerin gerçek sahibi olması gereken müminler ve tabii ki kurumsal sorumluluk sahibi olanlar el birliği ile camilerin sadece şehrin değil hayatın da tam ortasında olabilmesi için elinden geleni yapmak durumunda. Hiçbirimizin “Ben ne yapabilirim ki?” deme lüksü yok. Tamamı elde edilemeyen tamamı terk edilmez, prensibinden hareketle camilerin imar ve ihyası konusunda neler yapılabileceğine dair birlikte düşünebiliriz.

Mekân ve cemaat

Kişilerin kültür ve deneyimlerini de içeren psikososyal durumu, mekân içinde geçirilen zaman, mekânın ışık, ısı, konum gibi fiziksel faktörleri mekânın algılanmasını doğrudan etkilemektedir. Bu algılama sonucunda mekân, hem fiziksel hem de zihinsel olarak kişilerin hafızalarında tanımlanmakta ve kişilerin bilişsel haritaları çizilmektedir. Araştırmalara göre dış çevreyle ilişkili ilk izlenimlerin yaklaşık yüzde sekseni görme aracılığıyla oluşuyor. Buna göre iç ve dış mekânın temizliği ve düzeni, tefrişat ve düzenlemelerde estetik ile sadeliği dikkate alma, mekânın akustığı, havalandırma ve ısıtma sisteminin yeterliliği gibi hususlar cami hakkında olumlu algının oluşmasına yardımcı olacaktır. Yaptım oldu, anlayış-

nı terk edip caminin dört duvar ve bir kubbeden oluşmayacağını bilerek işi ehline yaptırmak “Müslüman bir işi yaptığında güzel yapar.” prensibine de uygun bir davranıştır. Mescid-i Nebevi'nin gece yağın yağmurla ıslanan zeminini kapatmak üzere eteğine topladığı çakılları yerlere döşeyen zata Hz. Peygamber'in “Bu yaptığın ne kadar güzel.” diyerek memnuniyetini ifade etmesi (Ebu Davud, Salat 15.) de eksiklik ve yanlışlıkları düzeltmek için bazen bireysel gayrete başvurmak gerektiğini anlatır.

En büyük zaman hırsızı olan modern hayatın tüm çeperlerimizi kuşatması nedeniyle camiler artık sadece belli yaş gruplarının devam ettiği bir yer gibi görünüyor. Oysa ilişkilerin sanallaştığı dünyada gerçek varlığımızın direnç abideleri olmalı camiler. Camiye doğru atılan her adım silyaya dönüş heyecanı vermeli yüreklere. “Müslüman bir kimse mescitleri namaz ve zikir için kendine yer-yurt edindiğinde, Allah onun bu durumuna, gurbetten dönen kişiye ailesinin sevdiği gibi sevinir.” (İbn Mace, Mescid, 19.) buyruğu Müslüman vicdanında cemaate katılma nedenlerini sonuna kadar sorgulatmalı. Vahyin ilk günlerinden itibaren namazların elden geldiğince toplu hâlde kılınması, inananlarda ortak duygu ve şuurun gelişmesi için ne kadar gerekli idiye bugün de parçalanmış zihinlerimizi toparlamamız, bozulan gönül ayarlarımızı onarmamız için cemaatle namaz o kadar gereklidir.

“Allah'ın mescitlerinde onun adının anılmasını yasak eden

ve onların yıkılması için çalışandan kim daha zalimdir.” (Bakara, 2/114.) ayetinde kınanan zulüm eylemini, mescitlerin sadece fiziki binasını yıkmak, fiilî olarak zikir meclislerini yasaklamak olarak değil caminin içini boşaltmak, boşaltılmasına seyirci kalmak, fonksiyonlarını işlevsiz kılmak, camileri varlıklarıyla ihya edecek cemaat zihniyetinden uzak olmak olarak da anlamamız gerekir. Cemaatle tezyin edilmeyen camile-

Kanın kalpte
toplanıp
temizlenerek
tekrar vücuda
dağılması gibi
camiler, toplumu
kendi bünyesinde
arındırarak tekrar
hayatın içine
gönderir.

rin dış ve iç mekân tefrişatının mükemmeliyeti ruhunu teslim etmiş mükemmel kıyafetli bedenden farklı olmayacaktır.

Kadınlar caminin neresinde?

Özellikle kadın ve çocuklar açısından problem oluşturan tutum ve davranışlar konusunda önlem alınması gerekir. “Allah'ın kadın kullarını mescitten alıkoymayın.” (Müslim, Salat, 136.) buyruğuna rağmen yanlış algı ve uygulamalar nedeniyle camiler zaman içinde ilk dönemlerdeki sosyal fonk-

siyonlarını kayb ettikleri gibi kadın cemaatini de kaybetti. Çocuğun ağlama sesini duyunca kadını mescitten alıkoyma yerine namazı kısaltmayı tercih eden peygamberin ümmeti değil miyiz? Camilerden kadınlar ve çocukları uzaklaştırdıkça ya da onlara alan açmadıkça cami adabı gibi konulardaki eksiklerini tamamlama fırsatı da vermemiş oluyoruz aslında. Kadını mabede kabul edenin Rabbimiz olduğu ve Hz. Peygamber'in ilk cemaatinin de bir kadın ve bir çocuk olduğu üzerinde düşünmeli. Hürriyetine kavuştuktan sonra İslam'ı seçen bir cariyeye, geçici ikamet yeri olarak mescit içinde bir çadır kurulması (Buhari, Salat, 57.) mescidin bir kadının ihtiyacı olduğu her durumda ona sığınak olabileceğini gösterir. Unutulmamalıdır ki sosyal hayatta ihtiyaçlar yasaklama gibi şeyler ile ortadan kalkmaz sadece mecra değişir.

Kadınların camiyle ilişkisi konusunda naif bir örnek de mescidi temizleyen siyahı bir kadının sessizce vefat edip defnedildiğini duyan peygamberimizin onun kabrine giderek namaz kılmasıdır. (Buhari, Salat, 72.) Buna göre peygamber iltifatına mazhar olabilmek için her zaman kalburüstü işler yapılması gerekmiyor, diye düşünebiliriz pekâlâ.

Hz. İbrahim'in Kâbe'yi oğluyla beraber inşa ettiği hatırlanırsa gençlerin mescitlerle bağını kurup geliştirmesinin ebeveynlerin boynunda asılı bir borç olduğu anlaşılacaktır. Hatırlanmalı ki aidiyet, bağlanma ve sevgi ihtiyaçlarının belirgin olarak ortaya çıktığı dönem çocukluk ve ergenlik dönemi-

dir. Cami etrafında anı biriktiren çocuklar mekânla bağıni süreklilik ekseninde daha kolay sürdürebilir. Çocuğun hayatında önemli anlar (sünnet merasimleri, bed-i besmeleler vb.) ile cami arasında kurulacak bağ bu sürece önemli katkı sağlayacaktır.

Hayatın kalbi camiler

Her Müslüman bilir ki “Şüphesiz mescitler, Allah'ındır.” (Cin, 72/18.) Vakit geçirmek için nasıl mekânları tercih ettiklerinin sorulduğu bir araştırmada gençler, özetle tasarımı estetik olan, iç ve dış mekânı ferah, güvenli ve erişimi kolay, hizmet alımı ucuz ve nezih yerlerde bulunmaktan zevk aldıklarını belirtmiş. Bunlar bize cami çevresinin tasarımı konusunda bir fikir verebilir mi? İtikadi sorularla boğuşan, namazla sağlıklı bir bağ kuramamış gençlerin camilerin müdâvim cemaati olmalarını beklemek ne kadar gerçekçi? Okul ve iş hayatının bencilce bir işahla zamanı işgal etmesi karşısında neler yapılabilir? Gençleri camiye çekmeye nerelerden başlamamız gerektiğine dair sorular bunlar.

Cami derneklerinde güncel konu ve problemlerde ilmî, sosyal ve sanatsal çalışmalar yapabilecek kadın ve gençlik komisyonu kurulması, çocuk ve gençlere cami ve çevresinde zaman zaman küçük sorumluluklar verilmesi, kandil ve bayram günlerinde klasik mevlit programı yanında gençlerin de ilgisini çekebilecek –eğlenceli değil ama neşeli- organizasyonlar yapılması, ilahiyat ve imam hatip öğrencilerine zorunlu ramazan stajı gibi önerileri de buraya ekleyebiliriz.

Çeşitli vesilelerle bir araya gelecek insanlar geçmişte bunu belirlenmiş bir namaz vaktinde camide gerçekleştirirdi. Gerektiğinde sohbetini camide yapabildiği gibi oradan başka bir mekâna da geçebilirdi. Bugün de camileri gündelik hayatımıza ve gündemimize çekecek planlamalar yapabiliriz. Bir imamın caminin girişine yerleştirdiği levhaya düğün, nişan, hastalık, ölüm gibi sebeplerle ziyaret edilmesi gereken kişilerin isim ve adreslerini yazarak cemaate sorumluluklarını hatırlatması tam da hayatın camiye taşınmasına bir örnek. Başka bir imamın caminin abdesthane bölümünü duş almaları için evsizlere açması, yine bir başka imamın caminin avlusuna pinpon masası koyması gibi uygulamaları camilerin namaz kılma dışındaki işlevlerinin günümüzde yorumlanmış hâlini gösteren -mahalle kültürünün henüz tamamen ortadan kalkmadığı semtler ve idealist ruhunu kaybetmemiş görevliler için- güzel çalışmalar...

Mescidin asıl fonksiyonu mabet olmakla birlikte ikinci temel fonksiyonu da eğitimidir. Mekânın buna göre düzenlenmesinin en eski örneklerinden biri de Hz. Meryem'in içinde yetiştiği Mescid-i Aksa'dır. Hz. Peygamber'in Darü'l-Erkam'dan başlayıp Suffa'ya uzanan uygulamaları mekândan çok insana yapılan yatırımın en güzel örnekleridir. Tarihimiz boyunca canlı tutulan cami merkezli eğitim sürecini kadın, erkek, çocuk ve gençler için çeşitlendirerek artırmak, canlandırmak; vakit, cuma, teravîh ve bayram namazlarını canlandırmak kadar önemli. Bu konuda

arz yoksa talepte bulunmak da cemaatin sorumluluğu.

Hatırlatalım, cami bünyesinde sadece dinî eğitim yapılabileceğini düşünmek Müslüman vizyonuna yakışmaz. Kur'an ve sünneti doğru anlamaya yardımcı olabilecek her türlü eğitim dolaylı din eğitimi kapsamına girebilir pekâlâ. Özellikle cami bünyesinde çocuk ve gençlerin çalışma alanı olarak kullanabilecekleri düzgün, nezih ve kullanışlı bir kütüphane oluşturmak onların camiye “ayağını alıştırma”ya yardımcı olabilir. Yine Osmanlı'da cami külliyelerinde yer alan medreselerde okuyan öğrencilerin ikamet edebilecekleri odaların mevcut oluşu da cami bağlantılı yurt ve öğrenci evlerinin planlanması konusunda fikir verebilir. Camileri hareketlendirecek önemli bir hizmet olarak ilim merkezi olma idealindeki akademiden halka açık cami derslerinde faydalanma imkânı üzerinde de düşünülmelidir.

Başkanlığımızın teori ve programlama olarak aldığı tedbirleri dikkatle incelediğimizde bu yazıda yeni bir şey söylemediğimizi fark ediyoruz. Demek ki bu planlamaları uygulama ve takip konusunda camiyle dolaylı ya da dolaysız ilişki içinde olan herkesin elini taşın altına koyması gerekiyor. İhlas ve ihsan gibi iki temel prensibi bütün hayatımıza yaymaya çalışmak kurtarıcımız olabilir. Yeryüzünün Müslümana mescit kılınması ve mescitlerin imar edilmesi sorumluluğu arasındaki ilişki, mescitleri imarla sorumluluğumuzun bitmeyeceğini de bize hatırlatıyor vessalam. ■